

Pasningsvejledning

Ilder

Ilderen har været holdt af mennesker i ca. 2500 år, dog først inden for de seneste år som familiedyr. Foto: Dyrenes Beskyttelse

- 1 Dyreart
- 2 Fuldvoksen størrelse
- 3 Forventet levealder
- 4 Anbefalet størrelse og indretning af anlæg eller bur
- 5 Særlige pasningsbehov, herunder krav til temperatur
- 6 Stimulering og behov for motion
- 7 Fodring
- 8 Sociale behov
- 9 Formering, yngelpleje og eventuel neutralisation
- 10 Typiske tegn på sygdom og nedsat trivsel
- 11 Øvrige informationer

1 Dyreart

Mustela putorius (furo)

Ilder, tamilder, fritte ((Domestic) ferret; European polecat (vildformen))

Ilderen er et rovdyr (Carnivora) tilhørende mårfamilien (Mustelidae), der omfatter over 50 arter, heriblandt odder, jærv, mink, mår, ilder, væsel, grævling og skunk.

Ilderen har været holdt af mennesker i ca. 2500 år i forbindelse med kaninjagt og skadedyrsbekæmpelse, men først inden for de seneste år som familiedyr.

Det er uklart, om tamilderen oprindeligt stammer fra den vilde ilder (*Mustela putorius*), steppeilder (*M. eversmanii*) eller en blanding af de to. Nogle anser tamilderen som en underart af den vilde ilder (*M. putorius furo*), mens andre benævner den som en selvstændig art (*M. furo*). Navnet "fritte" betegner oprindeligt på dansk albino-varianten, da denne var den mest populære til jagtbrug. I dag bruges navnet dog for alle varianter af tamilderen.

Sværhedsgrad:
Mellem

Kort om dyret

- Ca. 25-50 cm (uden hale); 450 g til 3,5 kg. Hanner er størst.
- 4-10 år gammel
- I naturen typisk skumringsaktiv; tamilderen tilpasser sig dels hjemmets rytme
- Holdes bedst i større udeanlæg eller fritgående indendørs i ildersikrede rum
- Graver godt og har ofte glæde af vand
- Kan ved træning blive tam og renlig
- Rovdyr og skal udover proteinrig tørfoder have forskelligt kød
- Lever i naturen solitært; tamilderen er mere social og bør holdes flere sammen
- Drægtig i ca. 1,5 måned og føder typisk 4-8 hvalpe
- **Bemærk:** Egner sig ikke som dyr til mindre børn

Udbredelse og levesteder

Ilderen er i naturen vidt udbredt i Europa, inklusive Danmark, og lever typisk i lavlandet, fugtige skov- og landbrugsområder.

Arten er ikke truet (IUCN: Least concern), men er fredet i Danmark.

Ilderen er relativt almindelig i den danske natur men findes dog ikke på Bornholm, Lolland-Falster og enkelte små øer. På Fyn og Sjælland stammer individerne sandsynligvis fra tidligere ilderfarme.

2 Fuldvoksen størrelse

Ilderen har en langstrakt krop på ca. 25-50 cm plus en hale på omtrent 10-20 cm. Vægten for hunner (tæver) er ca. 450-1400 g, mens hanner typisk vejer 900-3500 g. Ilderen har naturligt en buet ryg, når den står eller bevæger sig.

I sin naturlige form har ilderen en fremtrædende lys/gullig underuld og mørkebrune dækhaar, hvide aftegninger omkring snuden, på ørerne, kinderne og i panden samt en bred mørk stribe hen over øjenpartiet. Ben og hale er mørke i farven. Den karakteristiske ansigtsmaske gør den vildtfarvede ilder let genkendelig fra minken, der ellers kan ligne. I fangenskab findes der dog mange forskellige fremavlede farvevarianter og to overordnede pelstyper (hhv. korthåret og langhåret/angora).

Benene er relativt korte, tænderne er skarpe, og der er duftkirtler overalt på huden og to store kirtler ved anus. Analkirtlerne udskiller ved trusler en karakteristisk, ubehagelig lugt, der i naturen fungerer til at skræmme fjender væk. Den ubehagelige lugt forekommer derfor, når ilderen bliver forskrækket, er bange og stresset, men kan også opstå ved problemer med kirtlerne (ses især hos ældre individer) eller ved ophidset leg. Alle ildere har dog generelt en karakteristisk lugt, og især hanner i brunst kan lugte meget kraftigt.

Ilderen findes i flere forskellige fremavlede farve- og pelsvarianter, her i hvid. Oprindeligt kaldtes albinoer "fritter", da disse var mest populære til jagtbrug, men i dag bruges navnet bredt for alle varianter.

Foto: Vladimir Motycka

3 Forventet levealder

Gennemsnitslevealderen for tamildere i Danmark er 4-5 år, men i nogle tilfælde er de set at blive over 10 år.

I Danmark er kræft den hyppigste dødsårsag, hvor nogle typer menes at være arvelige, mens andre kræftformer formodes at skyldes primært miljøbestemte faktorer. Fremavl af forskellige varianter har formentlig været medvirkende til at øge graden af indavl og formodentligt som følge heraf forekomsten af arvelige sygdomme.

I Danmark arbejdes der derfor på at forbedre avlen ved at føre stamtavler med optegnelser over levealder og dødsårsager og ved at indføre sunde linjer fra udlandet med nyt genmateriale.

Dertil er en korrekt sammensat proteinrig kost og tilstrækkelige aktiviteter og stimuli essentielt, og det kan i sig selv mindske risikoen for visse sygdomme og dermed være med til at øge ilders levealder og ikke mindst trivsel.

4 Anbefalet størrelse og indretning af anlæg eller bur

Ildere er ikke dyr, der er egnet til at blive holdt i mindre bure, da de er nysgerrige og kræver masser af aktiviteter og stimulerende omgivelser, når de er vågne. De kan holdes indendørs såvel som udendørs året rundt. Indendørs er det muligt at holde ildere fritgående i hele eller dele af hjemmet, såfremt det er ildersikret (se senere). Det er vigtigt, uanset om de holdes inde eller ude, at de har meget plads og mulighed for at udfolde deres naturlige adfærd.

Ildere i naturen er hovedsageligt skumringsaktive, men kan dog være aktive både dag og nat. Tamildere ses til en vis grad at tilpasse sig hjemmets døgnaktivitet, så de ofte er vågne, når der sker noget. Vilde ildere lever primært alene, men tamildere kan oftest holdes og trives flere sammen og bør som udgangspunkt holdes mindst 2 sammen, så de har kontakt til en artsfælle og kan udvise naturlig social adfærd.

Udendørs anlæg i form af en voliere (min. 10 m² og 1,5 m højt for 2-3 dyr; ca. 20 % større for hvert ekstra individ) giver som udgangspunkt ildere tilstrækkeligt med plads, hvor de kan aktiveres og stimuleres. Ved udendørs hold er det vigtigt, at anlægget er godt sikret, så dyrene ikke kan slippe ud eller kan fastklemmes (ildere kan klemme sig igennem selv små sprækker og revner). Siderne skal bestå af kraftigt trådnæt (f.eks. minknet), da de kan ødelægge svagere trådnæt. Anlægget skal

Uanset om ildere holdes ude eller inde, kræver de meget plads og stimulerende omgivelser, hvor de har mulighed for at udfolde deres naturlige adfærd, bl.a. gravning. De er aktive og nysgerrige dyr, som ikke egner sig til permanent hold i mindre bure.

Foto: Peter G. Trimming

sikres nedadtil (f.eks. fliser, cement, trådnet), så dyrene ikke kan grave sig ud, men så de har mulighed for at grave gange under jorden i anlægget. Anlægget skal desuden være lukket oventil, så ilderen ikke kan klatre ud, og rovdyr ikke kan trænge ind. Der skal i anlægget være masser af skygge- og skjulemuligheder og rigeligt med muligheder for at søge læ for vind og vejr. Om vinteren skal der endvidere være adgang til et frostfrit rum og lune sovepladser (f.eks. isolerede redekasser) foret med masser af redemateriale (f.eks. halm, tøjstykker mv.).

Ved indendørs hold er det bedst, at ilderen som udgangspunkt kan løbe frit omkring i et eller flere stimulerende, ildersikrede rum, hvor den ikke kan risikere at sidde fast og komme til skade. På den måde stimuleres og aktiveres den tilstrækkeligt, når den selv har behov for det. Her skal den altid have adgang til en kurv eller hule indrettet med tæpper, hvor den kan søge fred og ro.

Benyttes et bur, skal dette være mindst 2,5 m² og 1,5 m højt, men helst større (flere bure kan f.eks. bygges sammen) og indrettet med forskellige skjul og stimulerende aktiveringsmuligheder. Ildere må dog kun huses i sådanne bure i de perioder på døgnet, hvor de er mindre aktive, da de i deres aktive perioder er meget opmærksomme, nysgerrige og kræver masser af plads og stimulerende aktiviteter. Ved brug af sådanne bure skal de mindst 2 gange dagligt i flere timer, når ilderen naturligt er vågen, have mulighed for at komme ud på et større område for at få stimuleret sanserne og få motion. Kan man ikke hver dag sikre dette, bør ilderen holdes i større anlæg eller fritgående indendørs, som beskrevet foroven.

Bunden i anlægget/buret, uanset type, skal være fast, og må aldrig være gitter eller trådnet, da det kan beskadige ilderenes fødder. I udendørs anlæg kan bundlaget bestå af jord, sand, græs, træflis og lignende, gerne blandet med blade, og der skal altid være halm, tøjstykker og lignende tilgængeligt som redemateriale. Indendørs kan anvendes tæpper, der er nemme at tage ud og vaske. Støvende materialer (f.eks. savsmuld og spåner) må aldrig bruges, da det kan forårsage luftvejsproblemer. Ilderen bør have gravemuligheder, f.eks. i bundlaget i udendørs anlæg eller en kasse med jord indendørs, som stimulerende aktivitet.

Ilderen har, uanset hvordan den holdes, glæde af at kunne klatre rundt og komme op i flere planer. Dog er de ikke gode til at klatre og er ofte klodsede, hvorfor det er vigtigt, at platforme og klatreanordninger placeres og indrettes sådan, at dyrene aldrig kan falde langt ned og herved risikere skader.

I ethvert anlæg/rum/bur skal der være legetøj, huler, rør eller lignende, og gerne hængekøjer, som de ynder at sove i. Rent drikkevand og foder skal altid være tilgængeligt.

Anlægget/buret (ude som inde) skal placeres uden for røg, træk og direkte, konstant sollys, altid med muligheder for at søge skygge og skjul. Belysningen skal være naturlig og i en naturlig døgnrytme (f.eks. dagslys).

Ildere kan blive renlige og lære at bruge en bakke til at besørge i. Indendørs vil det være særdeles hensigtsmæssigt at lære ilderen at bruge en bakke, fra den er helt ung, men også i udendørs anlæg vil det være en stor fordel, da det i høj grad letter rengøringen. Trængende ildere vil dog ofte ikke lede længe efter en bakke, og indendørs er det derfor en fordel med bakker i samtlige rum, ilderen har adgang til. Bakker placeres altid i hjørner, da ildere foretrækker at bakke op i et hjørne for at besørge. I bakken fyldes støvfrit grus eller træpiller. Grus må ikke være så finkornet, at det kan sætte sig fast i ildernes næsebor.

Ekskrementer fjernes fra bakken/bakkerne (og anlægget i øvrigt ved udeanlæg) en gang dagligt eller oftere efter behov, og bakken rengøres i bund jævnlige efter behov. Frisk foder og vand gives dagligt, og foder- og drikkebeholder skal renses dagligt og rengøres grundigt en gang ugentligt. Hygiejnen i anlægget/buret skal være meget god, og anlægget skal rengøres grundigt efter behov med vand og neutralt, biologisk nedbrydeligt sæbe, for mindre bure mindst en gang ugentligt og sjældnere for større anlæg. Inventaret skal ligeledes rengøres og vaskes jævnlige, og redemateriale skiftes efter behov.

Uegnede til mindre børn

Ildere er krævende dyr, både tidsmæssigt og økonomisk, og trods træning kan de finde på at bide/nappe som en del af deres naturlige adfærd.

Derfor egner de sig ikke som kæledyr til mindre børn.

Ildere kan indendørs holdes fritgående i hele eller dele af hjemmet. Det er dog vigtigt, at alle rum, som ilderen har adgang til, er tilstrækkeligt "ildersikret", da den let kan klemme sig gennem selv små revner og sprækker. Foto: Dansk Ilder Forening

Husk at ildersikre rum og anlæg!

Det er vigtigt, at der er ildersikret i det område, ildere færdes, for at de ikke skal komme til skade eller kan undslippe.

Revner, sprækker og huller mere end 3-4 cm store (større end hovedet) vil voksne ildere kunne klemme sig igennem.

5 Særlige pasningsbehov, herunder krav til temperatur

Ildere kan i Danmark klare at gå ude hele året rundt, såfremt de har fri adgang til et isoleret, frostfrit rum, der giver beskyttelse mod kulden om vinteren samt skygge og køligere omgivelser om sommeren. På dage med frost skal drikkevandet placeres i det frostfrie rum for at sikre, det ikke fryser til. Ved nyt udendørs hold er det meget vigtigt, at ilderen gradvist er tilvænnet udetemperaturen, og at den ikke oplever et drastisk temperaturskift. Som udgangspunkt er det derfor bedst at sætte en ild, der tidligere har gået indendørs, i et udeanlæg i sommermånederne, da temperaturen da vil være lig temperaturen indendørs.

Mange områder med skygge er vigtigt i ethvert anlæg, da ildere ved høje temperaturer og direkte sol kan risikere at få hedeslag. Ved indendørs hold bør temperaturen derfor heller ikke overstige 24 °C, og store temperaturudsving skal altid undgås. Det er vigtigt med god ventilation i rummet, hvor ilderen holdes, for at holde støv, fugtighed og lugtgener nede. Træk, røg og vedvarende støj skal undgås.

I et udendørs anlæg, hvor ilderen i stor udstrækning har mulighed for at grave og løbe rundt på et afvekslende bundlag, vil klørerne normalt slides tilstrækkeligt. Ved indendørs hold slides klørerne oftest ikke tilstrækkeligt og skal derfor klippes efter behov. Klip kun den yderste spids og aldrig ind i blodårerne – er du i tvivl, så få dyrlægen til det.

Tandsten forebygges ved at give ben, tørret kød og evt. hårdt tørfoder. Ørerne renses efter behov.

I fældningsperioden kan pelsen plukkes eller børstes nænsomt for at mindske risikoen for, at ilderen indtager en stor mængde hår, når den soignerer sig selv, da det i værste fald kan sætte sig fast i tarmen.

Tæver skal tages ud af løbetid, da det ellers kan have alvorlige sundhedsmæssige følger og i værste fald medføre døden (læs mere i afsnit 9).

6 Stimulering og behov for motion

Ildere er meget aktive, intelligente og nysgerrige dyr, og de kræver stimulerende omgivelser for at trives. I udendørs anlæg, hvor der er rig mulighed for at give dyrene god plads og stimulerende omgivelser med masser af aktiviteter, tilgodeses dyrenes naturlige behov som udgangspunkt tilstrækkeligt, forudsat at de har rigeligt at aktivere sig med. Ildere, der holdes indendørs, har oftest ikke samme muligheder, og her må forventes, at berigelse af ilderes miljø i form af stimulerende aktiviteter er en stor del af det daglige arbejde for at sikre dyrets trivsel. Især hos ildere, der noget af tiden holdes i bure, er det specielt vigtigt, at de i buret har noget at aktivere sig med, og at de flere timer hver dag bliver stimuleret på et større område.

Træning er god og stimulerende aktivitet for ildere, som relativt nemt lærer nye tricks. Desuden er træning med til at styrke forholdet mellem ejer og ild. Træning bør dog kun foregå i korte intervaller, da ildere nemt mister interessen for det. Ildere skal opdrages til ikke at bide, og de skal lære at være renlige. Mange ildere vil dog på trods af bidetræning alligevel nape i fødder og under leg, ligesom ikke alle ildere bliver helt renlige. Ilderen løftes med en hånd under forbenene, mens der støttes under bagkroppen.

Ildere kan lide at grave i jord og rode i blade, så et jordbundslag eller kasse med jord og en kvasbunke er meget berigende. I naturen træffes ildere typisk i nærheden af vand, og de er gode svømmere. Nogle tamildere har meget glæde af adgang til vand, især kan det være en stimulerende aktivitet for dem at skulle tage legetøj eller godbidder op af vand i en balje eller et bassin.

Forskellige foderbeholdere, hvor ilderen skal arbejde for at få fat i sit foder, er en god måde at udfordre ilderen på, ligesom hele foderdyr også er god aktivitet. Foderet bør så vidt muligt gemmes rundt omkring i et anlæg, så ilderen skal bruge sin udmærkede lugtesans, som den i naturen bruger til at jage bytte og undersøge diverse ting, til at lede efter det. Forskellige dufte, som dyrene kan undersøge, er

Inde eller ude?

Ildere kan klare at gå udendørs året rundt, hvis de altid har adgang til et frostfrit rum, skygge og frisk vand. Det er dog vigtigt, at de er tilvænnet udetemperaturen, så de ikke oplever et drastisk temperaturskift.

Ved indendørs hold er det vigtigt, at temperaturen ikke bliver for høj, da ildere da risikerer at få hedeslag.

Ildere er meget aktive, intelligente og nysgerrige, og de kræver stimulerende omgivelser for at trives. Gravning i jord og roden rundt i en bunke blade er stimulerende aktiviteter for ildere, og mange ildere har også meget glæde af vand. Man kan også bruge forskelligt legetøj for at aktivere ildere, men dette skal udskiftes jævnligt, da de ellers hurtigt mister interessen for det. Foto: Dyrenes Beskyttelse

derfor også en rigtig god og stimulerende aktivitet. Variér duftene, så det ikke bliver ensformigt – ellers vil dyrene hurtigt miste interessen for det.

Forskelligt legetøj er en god aktivering, hvis det jævnligt udskiftes, så ilderen ikke mister interessen for det. De må dog aldrig have adgang til legeting, de kan tygge i stykker, sluge dele af eller på anden måde komme til skade af, uden opsyn. Især skal man passe på med pivedyr, andet blødt gummi samt plastposer, som de kan have en svaghed for. Plastposer må de kun have adgang til under skarpt opsyn, da de kan risikere at vikle sig ind i dem og kvæles. Vær opmærksom på, at ilderen gemmer sit legetøj og andre ting, den finder, i små skatkamre, f.eks. under sofaen, i en hule eller et hjørne. Ildere holder meget af rør, de kan løbe igennem, og de vil ofte opsøge mørke, snævre steder.

Ildere har i naturen et relativt stort territorium på omkring 1-1,5 km² (størst hos hanner), hvori de søger føde. De er derfor tilpasset til at bevæge sig meget og har et stort behov for motion og aktivitet. Ildere har dagligt brug for minimum 4 timer, hvor de bliver aktiveret i form af leg, træning og mulighed for at udforske. Holdes de i bur, skal de tilbydes tid uden for buret flere gange om dagen, når de selv er vågne.

De fleste ildere har en svaghed for blødt gummi, og især hvalpe kan finde på at bide i ledninger. Desuden skal ildere holdes væk fra giftige planter, og der bør ikke stå pyntegenstande på borde og i karme, hvor ildere kan nå, da det kan vælte ned over dem. Ildere kan ofte komme steder, ejere ikke havde forudset, så hold altid øje og pas på med åbne vinduer og lignende.

Mange ildere har glæde af at komme udenfor i en særlig ildersele, de ikke kan komme ud af. Selen kræver dog lidt tilvænning, før ilderen føler sig tryk ved den.

Ilderen udviser visse specielle, men helt naturlige, adfærdsformer: Når de bliver specielt legesyge, ophidsede og begejstrede, ses de at udføre nogle bemærkelsesværdige bevægelser med hop i alle retninger (eng.: "Weasel war dance"). Bemærk også at mange ildere sover meget tungt, og visse ildere ses at ryste/skælve den første tid, op til flere minutter, før de er helt vågne.

7 Fodring

Ilderen er et rovdyr og lever i naturen primært af animalsk føde som små pattedyr (f.eks. mus og kaniner), padder, insekter, fugle og æg, og sjældnere fisk og slanger. I tilfælde af lav forekomst af byttedyr er de set at supplere med lidt nedfalden frugt og bær, selvom de dårligt fordøjer vegetabilsk føde.

Som grundfoder skal ildere have et proteinrigt ilder- eller killingetørfoder, der altid skal være tilgængeligt og skal udskiftes dagligt. Den vejledende sammensætning af tørfoderet er min. 40 % protein, 18-22 % fedt, maks. 20 % kulhydrat, maks. 2 % fibre, maks. 5 % aske, 1,1-2 % calcium, 1 % fosfor og maks. 0,08 % magnesium. Derudover skal der dagligt suppleres med rå kød, aflivede mindre pattedyr (mus, rotter, kaniner mv.), daggamle kyllinger, æggeblomme eller hele hårdkogte æg. Emnerne bør variere fra dag til dag, så det ikke bliver ensformigt.

Der kan efter behov gives fiskeolie, særlig olie til ildere og/eller et vitamintilskud, f.eks. vitaminpasta, som de fleste ildere er meget begejstrede for, og som med fordel kan bruges til at få dem til at sidde stille.

Et kalktilskud bør gives efter behov, hvis der ikke gives kød med ben, og det er især vigtigt for drægtige og diegivende tæver.

Frisk drikkevand skal altid være tilgængeligt.

8 Sociale behov

I naturen lever ildere solitært og mødes dermed kun med artsfæller, når de skal yngle, og når deres område skal forsvares. Tamilderen er dog gennem mange år blevet avlet til at være mere tolerant og social over for såvel artsfæller som

Ildere kan med den rette træning blive tamme og trygge ved håndtering. De skal lære ikke at bide og at være renlige. Træning er desuden med til at styrke forholdet mellem ejer og ilder. Ilderen løftes med en hånd under forbenene, mens der støttes under bagkroppen. Foto: Dyrenes Beskyttelse

mennesker. Ildere i fangenskab kan dermed have stor glæde af en artsfælle, og for at sikre, at de har mulighed for at udvise naturlig adfærd over for artsfæller, skal de holdes mindst 2 sammen og gerne flere, hvis pladsen er til det.

Sammensætning er typisk nemmest, når individerne er unge, mens voksne individer, der er fremmede for hinanden, kan være svære og krævende at introducere for hinanden. Virile, brunstige hanner kan kun sjældent gå med andre hanner og må kun gå med hunner ved parringsforsøg. Hvis disse hanner ikke bruges til avl, hvor hannen under parringsforsøget har en naturlig kontakt til en artsfælle, skal han på anden vis og en gang imellem med jævne mellemrum have mulighed for at udvise naturlig adfærd over for artsfæller. Dette kan tilgodeses ved f.eks. at holde ilderne adskilt, men i nærheden af hinanden, så de har en vis kontakt (via lugt, lyd og evt. visuelt), men ikke kan skade hinanden fysisk. Dog bør kønsmodne, virile hanner ikke holdes permanent sådan, da de på længere sigt kan overstimuleres og derved stresses af vedvarende og konstant kontakt med artsfæller. En anden måde at stimulere en ilder i forhold til artsfæller kan være en gåtur i sele i skoven, hvor der vil være mulighed for lugten af vilde artsfæller foruden mange andre stimuli og nye undersøgelsesmuligheder.

Før ildere, der er fremmede for hinanden, kan holdes sammen, er det oftest nødvendigt med en tilvænningsperiode på neutralt område, hvor dyrene gradvist kan vænne sig til hinanden. I visse tilfælde kræves flere måneders tilvænnning, mens andre vil acceptere hinanden meget hurtigt. Under tilvænningen skal der være rigeligt plads til, at de kan undslippe hinanden under eventuelle konflikter. Selvom det kan virke voldsomt, er lidt slåssen normalt, og så længe det ikke er alvorligt, bør de have lov til at finde deres plads. Byt gerne rundt på deres inventar, f.eks. tæpper, i deres huler/bure/anlæg hver især, så de herved også tilvænnes hinandens duft. Når ilderne under tilvænningen vælger at sove sammen, kan man forsøge at lade dem bo sammen.

Under leg kan ildere være lidt voldsomme over for hinanden. Her kan man høre dem "båtte" (en kort række gnæggende lyde), hvilket normalt er et tegn på begejstring og veltilfredshed. Dog kan lyden også forekomme under sammenførsler som et udtryk for usikkerhed eller ophidselse, eller når ilderen er fastklemt. Hvæs signalerer, at ilderen er utilfreds eller utryg, hvor skrig og sjældnere gøen er udtryk for skræk.

Slikken om munden, smasken og gaben kan være tegn på, at ilderen ikke bryder sig om situationen.

Ildere må ikke holdes med andre mindre dyr (f.eks. gnavere, fugle, kaniner), da de er naturlige byttedyr. Ildere og hunde/katte ses ofte at tolerere eller sågar komme godt ud af det med hinanden; det kræver dog tilvænnning for alle parter samt tolerante dyr (især for hunde). Bemærk, at visse hunde naturligt vil jage mindre dyr. Tilvænnning er typisk nemmest, når alle dyr er unge. Hold altid opsyn, når dyrene er sammen.

9 Formering, ynglepleje og eventuel neutralisation

Ønsker man at avle på ildere, kræver det, at man sætter sig grundigt ind i tingene, og at ilderne er sunde og ikke bærer på arvelige sygdomme, hvilket kræver detaljeret kendskab til linjen (dvs. ilderens stamtavle med informationer om eventuelle sygdomme).

Ildere kommer naturligt i brunst/løbetid i forårmånederne; dog kan det i fangenskab ske allerede om vinteren. Hannen lugter kraftigt i sin brunstperiode, som automatisk afsluttes i efteråret. Tæven vil til gengæld først gå ud af løbetid, når hun får ægløsning. Dette betyder, at en tæve, der ikke tages ud af sin løbetid – enten naturligt via parring eller kunstigt – kan udvikle en tilstand af blodmangel og nedsat immunforsvar med alvorlige og eventuelt dødelige følger. For at undgå dette kan man medicinsk (med implantat) eller kirurgisk neutralisere hende eller give hende en hormonsprøjte, når hun er i løbetid, der fremkalder ægløsning og tager hende ud af løb. Hun kan også parres med en V-hob (en steriliseret han), som tager hende ud af løb uden at gøre hende drægtig. Når tæven tages ud af løb, kan hun blive falsk

Den vilde ilder lever solitært, men tamilderen er gennem mange år avlet til at være mere social. Ildere kan dermed have stor glæde af hinanden, og det anbefales altid at holde mindst 2 sammen. Virile, brunstige hanner kan dog kun sjældent gå med andre hanner og må kun gå med hunner ved parringsforsøg. Sammensætning er typisk nemmest, når ilderne er unge. Foto: Peter G. Trimming

Tævers løbetid

Tæver går naturligt først ud af løbetid, når de får ægløsning. Fortsætter løbetiden kan det i værste fald have fatale følger. En tæve, der ikke skal yngle, skal enten medicinsk eller kirurgisk neutraliseres eller tages ud af løb ved en hormonsprøjte. Alternativt kan bruges en V-hob (en steriliseret han) til at parre hende uden at gøre hende drægtig.

drægtig og opføre sig, som om hun skulle have hvalpe. Ved brug af V-hob og sprøjte kan hun gå i løbetid igen senere på sæsonen. Visse hormonsprøjter er under mistanke for at være kræftfremkaldende (forhør dig hos en ilderkyndig dyrlæge, hvad der anbefales).

Tæver, der ikke skal yngle, bør neutraliseres i ca. 6-9-måneders-alderen og avlstæver, efter de har fået deres sidste kuld. Kønsmodne hanner (fra ca. 6-måneders-alderen) kan ligeledes neutraliseres, hvilket reducerer deres karakteristiske lugt og brunstadfærd (markeren med urin og eventuel aggressivitet over for artsfæller og sjældnere mennesker). Kirurgisk neutralisering, især i en tidlig alder, ses dog at øge risikoen for kræft.

Tæven bør være min. 1 år gammel, når hun får hvalpe første gang, hun bør ikke yngle mere end én gang om året, og hun må maks. få 2-3 kuld i hele sin levetid for at undgå, at hun overbelastes. Avl mellem nærtbeslægtede individer skal altid undgås, da det resulterer i indavlet afkom.

Ved parring skal hunnen være i fuld løbetid (kønsdelene er hævet helt op, og hun har været i løbetid i ca. 14 dage), og hannen skal ligeledes være i fuld brunst. Parring foregår ved sammensætning af parret i omkring et døgn i én eller flere omgange, til fuldbyrdet parring er observeret. Parringsakten kan godt være noget voldsom med hannen, der bider, rusker og slæber rundt med tæven i nakkeskindet i flere timer, og derfor bør parringen ske på et mindre område uden flere etager, så risikoen for skader mindskes, og begge skal have pauser fra hinanden efter behov.

Tæven går drægtig i ca. 42 dage og skal placeres senest en uge før fødslen i et etplans anlæg med faste sider og med fred og ro. I dette anlæg skal der være en redekasse i tilstrækkelig størrelse med plads til moder og alle unger samtidigt. Redematerialet kan være tæpper, klude eller halm evt. suppleret med blødere foringsmateriale. Bemærk, at drægtige og diegivende tæver kan have ændret adfærd og i visse tilfælde finde på at bide og være aggressive.

Kuldstørrelsen er typisk 4-8 hvalpe, men kan variere fra 1 til 14. Hvalpene er ved fødslen nøgne, blinde og vejer 5-15 g. Ungerne dier udelukkende de første ca. 3-4 uger af deres liv, hvorefter de begynder at indtage opblødt foder. Hvalpenes øjne åbnes helt i ca. 4-5-ugers-alderen, og deres voksentænder vokser ud i 6-10-ugers-alderen og erstatter mælketænderne. Især i de sidste par uger i denne periode kan det klø, og hvalpene har derfor her behov for at bide meget i ben, legetøj og lignende. Fra 6-ugers-alderen begynder hvalpene at fravænnens modermælken helt, men især mindre kuld vil ofte die i flere uger endnu.

Det er meget vigtigt, at alle hvalpe bliver hos moderen og kuldsøskende, til de er helt selvstændige og har lært de nødvendige sociale færdigheder. Hvalpene skal være mindst 10 uger gamle, før de tages fra moderen og kuldsøskende.

Ilderen har i en alder af ca. 6 måneder i store træk opnået sin fuldvoksne længde, men vil fortsat udvikle sig, til den bliver ca. 1 år gammel.

10 Typiske tegn på sygdom og nedsat trivsel

Typiske tegn på sygdom, hvor dyrlægen bør opsøges, er gentagne opkastninger og diarré, øget sovetid, sløvhed, overdrevent pelstab med skaldethed til følge (ikke at forveksle med naturligt pelsskifte, der kendes ved, at nye hår er på vej ud), ændret/unormal adfærd, nedsat appetit, væggtab og gulligt/grønlige udfilåd hos tæver. Ved diarré, der varer mere end et døgn, bør dyrlægen opsøges straks, da manglende behandling kan resultere i dehydrering, der i værste fald kan medføre døden.

Forkølelse kan opstå ved træk eller for store pludselige skift i temperaturer. Mennesker kan også smitte ildere med influenza.

Øremider (øreskab) kommer til udtryk ved kløen og rysten på hovedet samt mørkt ørevoks – kontakt da dyrlægen for behandling.

Tæven går drægtig i ca. 1,5 måned og får typisk 4-8 hvalpe, men op til 14 kan forekomme i et kuld. Hvalpene har et naturligt behov for at bide meget i ben, legetøj o.l., når de udskifter deres tænder i 6-10-ugers-alderen. De må tidligst fratages som 10 uger gamle for at sikre, at de er helt selvstændige og har lært alle sociale færdigheder. Foto: Dyrenes Beskyttelse

Menneske & dyr

Ilderen har været holdt af mennesker i flere tusinde år, hvor de har været brugt og visse steder stadig bruges til kaninjagt og skadedyrsbekæmpelse.

Ildere er et stort problem på New Zealand, hvor hybrider mellem tamilderen og den vilde ilder blev indført i 1880'erne for at kontrollere de introducerede kaninbestande. Efter indførslen blev bestanden af ildere så veletableret, at de har været medvirkende til nedgangen af flere forskellige unikke fuglearter på New Zealand, hvorfor den her i dag er ulovlig at holde privat.

Derudover opdrættes ildere visse steder til brug i pelsindustrien, mens de også i høj grad bruges i medicinsk forskning.

Ilderen er et populært familiedyr mange steder, heriblandt USA, Japan, Rusland, Holland, Sverige, Norge, England og Danmark, hvor mange også bruger dem til udstillinger. Ildere er dog ulovlige i privat hold flere steder i verden af forskellige årsager, bl.a. faunaforurening og sygdomsspredning.

Kønsmodne (ikke-neutraliserede) hunner vil få sundhedsmæssige problemer, i værste fald med fatale følger, hvis løbetiden ikke afbrydes (naturligt eller kunstigt) eller på anden vis undgås (se afsnit 9).

Ildere skal vaccineres mod hvalpesyge (canine distemper virus) – forhør dig hos dyrlægen, da det kan variere mellem produkter, hvornår og hvor ofte vaccinen skal gives. Rejser man til udlandet med sin ilder, skal den også vaccineres mod rabies. Ormekur og loppemiddel gives efter behov efter konsultation med dyrlægen.

Mange ældre individer rammes af kræft, især i bugspytkirtlen (insulinoma), binyrerne og lymfekirtlerne. Kræft er en relativt hyppig dødsårsag blandt ildere i fangenskab, specielt hos kirurgisk neutraliserede individer. De symptomer, man skal være opmærksom på i forbindelse med kræft, er lav appetit, vægttab, epileptiske anfald, overdreven pelstab, der medfører skaldede områder, blege gummer, sløvhed, ændret adfærd og lavt blodsukker (konstateres ved en blodprøve). Behandling af symptomerne kan måske forlænge ilderens liv, men kræften kan som oftest ikke kureres.

Langhårede ildere (angoraer) har ofte, men ikke altid, en næsefejl i større eller mindre grad. Det anbefales altid kun at anskaffe sig og avle på sunde og raske individer. Angora-tæver bør aldrig anvendes i avl, da de ikke har tilstrækkelig næringsrig mælk til deres hvalpe.

Brug dyrlæge med viden om ildere

Ildere kan fejle mange ting, der for korrekt diagnosticering kræver en del indsigt i deres sundhed og sygdomme.

Derfor er det vigtigt altid at bruge en dyrlæge, der har konkret kendskab til ildere, da fejlagnostisering ellers let kan forekomme.

11 Øvrige informationer

For kontakt til praktikere forhør dig hos Dansk Ilder Forening (www.ilder.dk) eller Dansk Primat Sammenslutning - Foreningen for Exotiske Pattedyr (www.aber.dk).

Denne pasningsvejledning er udarbejdet af Dyrenes Beskyttelse i samarbejde med Dansk Ilder Forening og Dansk Primat Sammenslutning – Foreningen for Exotiske Pattedyr. Beskrivelserne er dermed et udtryk for, hvordan vi mener, arten bør holdes, således at dens fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov opfyldes. Der tages forbehold for, at arten kan holdes på andre velfærdsmæssigt forsvarlige måder end dem beskrevet. Ligeledes tages forbehold for, at ny viden om artens biologi og erfaringer med dens hold kan foreligge efter udarbejdelsen af denne vejledning.

1. version. December 2013